

VẤN-ĐỀ TRI-LỰT Ở BẮC-KY

II

Số báo 202 xuất bản ngày 10 octobre, báo-báo đã nói qua những lý do về cái nạn lụt hàng năm ở ngoài Bắc, nay xin nói đến những phương-pháp trị-luyệt mà báo đã từng nghiên cứu trong bấy lâu.

Nay anh em Bắc-kỳ muốn tránh khỏi cái nạn lụt thì trước nhất đối với cái vấn-đề đốn cây, xin Chánh-Phủ nên thông-sức cho sở Kiểm-Lâm (service forestier) hạn chế sự đốn cây ở các miền thượng-du, ví như lần trước đã từng nói, nếu cứ đốn cây đốn hoài, kịp khi đến mùa nước, nước lũ ở Trung-quốc chảy xuống mạnh quá, không có gì ngăn cản lại, người ở miền Trung-châu và Hạ-lưu không kịp đề-phòng tất phải bị tai hại dữ dội. Song hạn chế sự đốn cây cũng chưa đủ, vì những chỗ đã phá hoang nay quang đãng cũng không đủ ngăn ngừa nước, vậy phải làm cho những miền đó nay lại có cây, muốn như vậy, mong rằng chánh-phủ cho trồng cây (reboisement) thế vào chỗ hoang địa. Vấn đề rằng những cây mới trồng chưa đủ sức chống với nước và ít ra là phải mười năm mới to lớn; song dầu chưa có ích ngay, sau này mới có lợi, tuy nhiên bây giờ cũng không nên nhàn hạ mà phải tìm cách lục-tục thực-hành vậy.

Ngoài việc trồng cây ở các miền hoang địa trên thượng-du ngoài Bắc, sở Công-Chánh nên lưu-ý đến việc đào rộng lòng sông. — Nguyên vì mỗi lần nước sông dâng, đất phù sa (limon) bồi lên, lòng sông vì thế vừa hẹp và lại vừa nông. Lại còn thỉnh-thoảng ở giữa sông có bồi lên nhiều bãi cát, nay cũng phải làm thế nào mà đào cả đất ở những nơi đã bị dẹt thì khi nước ở phía trên mà tràn xuống mới sẽ có chỗ tiêu-thụ. Việc đào lòng sông này chẳng những có lợi cho nước tiêu, lại còn lợi cho tàu bè đi lại khỏi phải cạn, vì thế ngay đầu năm xưa đã có một vài nhà thương-thuyền đề đơn xin Chánh-Phủ khai rộng lòng sông. Nay Chánh-Phủ lưu-tâm mà thi-hành cái chương trình này thì thiệt là nhất cử mà lưỡng tiện vậy.

Tuy rằng khai rộng lòng sông cũng có giúp ích cho việc trị-thụ không phải là nhỏ, song còn cần phải làm thế nào cho có chỗ tiêu-thụ nước thì cái vấn-đề trị-luyệt ở Bắc-kỳ mới mong giải-quyết vậy. Thoe như các nhà kỹ-sư chuyên môn về khoa động-thủy-học (hydraulique) mùa nước tới số nước phải tháo đi ước đến mười một ngàn thước đứng (11.000^m) trong một giây đồng hồ. Ồi! trong một giây đồng hồ mà phải tháo đến chừng ấy thước nước, trách nào những khi nước lớn không có chỗ tháo, thì không khỏi bị lụt! Song nay làm thế nào có chỗ để cho thoát nước? Muốn cho có chỗ nước tiêu thì Chánh-Phủ cần phải cho đào

những đường thoát nước nghĩa là phải đào thêm nhiều con sông ngắn (Canaux). Đào nhiều sông ngắn rồi còn cần phải đào chỗ chứa nước nữa thì mới mong không còn phải nghỉ ngơi về cái nạn lụt. Ở vào miền Vietri hay về miền gần đây nước bao giờ cũng bắt đầu chảy từ trên rồi qua đó, nếu chánh ngay chỗ ấy mà có cái hồ lớn (bassin) để đựng nước rồi cho cứ tháo ràn ràn chảy ra các ngọn sông thì quyết rằng không mấy khi ông Hà-Bá hại nặng anh em Bắc-kỳ; ở bên Pháp trước kia ở sông Seine, năm nào cũng có lụt, người ta không biết làm thế nào, mãi sau nhờ ở đào một cái biển đựng nước phòng khi lên to rồi cho tháo ràn ràn cho nên đã lâu nay nước Pháp mới tránh khỏi cái nạn lụt vậy. Nay nếu ở Bắc-kỳ mà theo cái phương sách này thì có lẽ không đến nỗi là không ịch vậy. Tuy ở bên Pháp, con sông Seine, lòng sông hẹp và nước dâng không dữ dội như bên ta, việc xây một cái biển không công-trình gì mấy, còn ở bên ta con sông Nhị-Hà (Fleuve Rouge) nước dâng kịch liệt, sông lớn hơn nhiều sông bên Pháp mà phải tốn kém thêm nữa là chẳng xong. Lại đến như đào các đường thoát, công trình cũng không phải là nhỏ, mà Chánh-Phủ không phải là không biết đến, song bởi vì ở Bắc-kỳ có bốn đường xe lửa chạy các ngã, nay nếu xé đường cho thoát nước, nhà nước tất phải bạc nhiều tiền, như thế có lẽ tốn kém lớn, có lẽ vì thế mà Chánh-Phủ chưa kịp cho xé đường thoát nước chăng? Song mong rằng Chánh-Phủ nên tru-hoạch làm thế nào mà giải-quyết ngay chỗ này, vì hàng năm ở Bắc-kỳ mà lụt lội chẳng những dân bị khổ sở mà mọi việc cũng phải bị đình trệ.

Sau khi xé sông và đào hồ có chỗ tiêu nước rồi thì xin Chánh-Phủ nên cho bạt đề. Vì sau khi đã có đường thoát nước, nước đầu có lên mạnh thế nào cũng không tại hại gì, chẳng qua chỉ đủ lướt qua mặt đất mấy bữa rồi thì rút ngay. Sau khi nước rút rồi, nơi nào có nước phủ sa trên qua, lúa mạ trồng trọt lại thêm tốt vì đất phù sa là một thứ vật liệu bón ruộng không gì tốt bằng, muốn chứng minh điều này, ta coi ngay ở Nam-kỳ thì đủ biết, các ven bờ sông không có đề điều gì cả, năm nào cũng vậy khi nước sông Cửu-long-giang, giáng lên cao thì chỉ đủ tràn qua ít hạt rồi lại rút ngay, mà những hạt nước tràn qua, ruộng lúa tốt một cách lạ lùng.

Trở lên là hôn-báo nói qua những phương pháp để giải-cái vấn-đề trị-luyệt ở Bắc-kỳ song những phương pháp này mới là dự-bán, chưa biết Chánh-Phủ đã đề tai nghe, mà anh em Bắc-kỳ đang khổ sở thì mong rằng — tuy lúc ngoài Bắc bị nạn lụt

HOÀN-HẢI TÂN-VĂN

ĐỀ CHO ANH EM GIẾT VỢ MINH

Ở làng kia về tỉnh Phúc-Yên ngoài Bắc-kỳ có tên lý trưởng dương kim, gia tư thường thường bậc trung, vợ con là người tử-tế, chả biết tên lý trưởng trắng giò thế nào khác, vốn liếng cũng độ giảm ba trăm, đáng người sạch sẽ, đã đời khi lý trưởng già rồi về nhà song nó thấy nhà lý trưởng có vợ có con rồi, thì không vừa ý, muốn đòi được làm chính - thất, chứ làm tiểu-tinh thì không chịu.

Vì có đó mà lý trưởng sinh ra mặt trời trăng gió, nhặt tình táo-khang, mà từ đó giở giở ghẹo ghẹo vợ cả, lại làm cho cả nhà từ mẹ già cho đến anh em đều sinh lòng ghen ghét mà đem lòng luyến ái đưa tình-nhân giằng-bổ kia.

Một hôm người vợ cả lý trưởng đang nằm trong giường, thấy một người anh ruột và một người anh rể lý trưởng mang dao vào để cắt cổ chết ngay ở trên giường. Nghe đồn rằng: Họ toàn chôn giấu đi, nhưng việc vợ lẽ đến tai quan liêu về khám biên rồi mới cho chôn. Hiện nay còn đang bắt bớ xét xử, chưa rõ việc đó ra sao. Nghe đồn rằng: Lý trưởng và mẹ anh ta, cũng đồng tình cho bọn kia giết, chúng mới mượn chén rượu mà ra tay hung ác được chứ, còn chúng hẳn có hẳn chủ gì với vợ lý trưởng đâu! Nghe đồn rằng: Khi quan bắt đưa con ở lên lấy khâu-cung thì nó nói: nó có nghe thấy vợ lý trưởng kêu rằng: các anh giết tôi à? Lại nghe đồn rằng: khi chúng giết vợ lý trưởng đang ở nhà, mà lại khai rằng: hôm ấy ở trên quan huyện, còn bà mẹ lại khai rằng: mánh không biết việc đó.

Trong việc này cứ như họ đồn thì cả họ nhà và đồng tình giết người vợ cả ấy, nhưng họ để cho 2 người anh ra tay.

phóng như đèn giới không mù tối thì bọn này cũng khổ mà. Nghe đồn đêm tỉnh nhân kia nó thấy nhà lý trưởng, nh: vậy thì nó ghê sợ mà tuyệt giao với lý trưởng. Thế là anh lý mà « vô lý » này mất cả hai vợ mà lại càng khổ khổ cái tội đồng tình. Ồi cái quỉ đăm đục ghê gớm dường nào!

(Trích ở T. N. D. B.)

BI Ở VU CÔNG CỎ HỘI-ĐĂNG

Mới đây có một bọn vũ 18.000 người ở xứ Bohème (bên Âu-châu) vì đi ở vũ tiền công hạ quá có bản nhau định lập nên một cái hội để yêu-cầu việc tăng công.

Nếu bọn vũ đó mà gây thành hội-đăng thì có thể lực làm vì chúng cậy rằng những con nít đang quen hơi chúng mà xa chúng thì không khỏi quấy rầy cha mẹ.

Thế giới ngày nay xem ra lắm phong trào quá, có lẽ một ngày kia không còn nghệ sĩ là không có hội-đăng!

VĂN-UYỄN

VĨNH KIỀU

Hồng nhan bạc mệnh,
Chị Thủy - Kiều hiểu hạnh nghị mà thương.

Thôi hoa chưa ráo chén vàng,
Nỗi gia-biến phải gát ngang giòng lệ.
Tinh, liễu đôi bên cân nặng nhẹ,
Sắc, tài chắt phận chịu gian truân.
Kiếp hồng nhan chìm nổi biết bao lần,
Sông Tiền Tương chảy chầm ngọc dăm.
Trông trời Liễu nước non thăm thẳm,
Bước giang hồ đánh nhăm nhát dạn chán.

Nào quan gần, nào dân gần, nào nữa
tướng mà giặc gần,
Mặc mưa Sờ, mây Tần, xuân chẳng biết.

Mười lăm năm nước trời bèo giạt,
Ngâm gương lạnh đã phàn lạt hương phôi.

Ngôi đời mà ngắn cho đời!
TỪ HẢI

Phi thường nhân tất hữu phi thường
sự.

Đừng anh hùng trí lực để ai hay,
Chôn giăng-hổ vùng vẫy một tay,
Lòng những phút chừa hai non nước,
Mẹ-nhân kẻ nếu Hổ-công không dụng
chước.

Thao lược này ai được để ai thua,
Trách nằng Kiều sao có thất cơ,
Nghìn thu đó anh hùng uống giặc,
Giữa trời đất tro tro người một sát,
Giận cho ai mà lại tiếc cho ai.

Yêu ai nên quả nghe lời.
Nam-Khách.

này, Chánh-Phủ cũng có lòng phi nghĩa khác, bởi vì người ta, thương ghét chần và các nhà tư đầu đến cơ hân thiết thân thì thiện cũng giúp — Chánh-Phủ sẽ đầu pháp luật nghiêm cũng nghĩ đến cái tình cảnh anh em không coi vào đâu, thời thì có từ ngoài đó mà (tình giảm các thuế) cùng cam thân còn hơn ngồi xuống mà chịu chết đói!

KHÓC CHỊ THUY-KIỀU

Bao mạng hồng nhan tám vạn người,
Đoạn trường ai có tên ai!

Phong loan cung cấm đã bao thừa,
Mây trắng lâu xanh mấy độ rồi,
Bỏ thăm mong-mến làm song gợn,
Sông Tiền man-mác cánh bèo trôi,
Chỉ vì không gặp người tri-ký!...
Mà lương long - động mãi với đời!!

COI-VI.

ĐỢI TÀU Ở CHỢ CẠI-CHÂU

Muôn dặm đường trường nhọc vô câu
Già trua vĩa tới chợ Cại-châu
Nhưm nhăm một dãy nhà chen quán
Lấp xấp đôi bên nước khóa cầu

Khách những buồn khuôn lòng có
Trời còn reo rắc đọng bi-thu
Đường về Cao-lãnh xa bao dặm?
Chừ đợi chừng nao mới có tàu.

Hồng-Tiên.

Đừng anh hùng trí lực để ai hay,
Chôn giăng-hổ vùng vẫy một tay,
Lòng những phút chừa hai non nước,
Mẹ-nhân kẻ nếu Hổ-công không dụng
chước.

Thao lược này ai được để ai thua,
Trách nằng Kiều sao có thất cơ,
Nghìn thu đó anh hùng uống giặc,
Giữa trời đất tro tro người một sát,
Giận cho ai mà lại tiếc cho ai.

Yêu ai nên quả nghe lời.
Nam-Khách.

này, Chánh-Phủ cũng có lòng phi nghĩa khác, bởi vì người ta, thương ghét chần và các nhà tư đầu đến cơ hân thiết thân thì thiện cũng giúp — Chánh-Phủ sẽ đầu pháp luật nghiêm cũng nghĩ đến cái tình cảnh anh em không coi vào đâu, thời thì có từ ngoài đó mà (tình giảm các thuế) cùng cam thân còn hơn ngồi xuống mà chịu chết đói!

Nay tổng kết bài này, xin Chánh-Phủ lưu-ý đến mà tìm cách thi hành thứ-độ những lợi hính phúc cho anh em Bắc-kỳ không biết thế nào cho cùng.

HÀM-QUANG

DOÀN-THIÊN TIỂU-THUYẾT

LÁ GAN ANH-KIỆT (1)

Asano-Takoumi-no-Kami là một công-thần trung-nghĩa nhất ở nước Nhật-Bản, lại là dòng giống trăm-anh nên mỗi việc người làm đều lộ khí phách hào-khết, tánh tình khảng-khải, cử chỉ nghiêm trang ra cả. Lòng trung-nghĩa ấy thường làm cho kẻ nước lợi nhà mà cũng thường hay kêu gọi sự gan-ghét của phường tui con gái áo chó săn chim mồi. Lắm phen với thân than lửa, liều mình chống vũng gian-sang mà nệni thần không tưởng đến...

Một hôm kia nịnh thần Kotenké-no-Suké ở mình quyền cao chức lớn pho dâng đồng-mãng Asano dĩa tiệc trước mặt bà quan Asano chẳng nói nửa lời, đứng ngay dậy rút gươm phóng vào một Kotenké, ai cũng thất-sát tưởng tánh mạng nịnh-thần đi theo lưới gươm ấy, nhưng cũng may, gươm của dực mã một dặng mà thôi. Kotenké liền tự cựa mưu sâu kế độc hãm hại Asano sấm-tân cũng lnh Mikado (2) nên Asano phải tội tử.

Người như Asano chỉ trọng danh dự mình hơn bạc tiền vàng nên, hơn cả phủ cao tòa lớn, hơn cả vợ đẹp bầu yêu, hơn cả các sự vinh-hoa ở đời. Bao toàn được danh dự là đều người quí trọng nhất nên người xin tự tử bằng cách harakiri.

Cách harakiri hay là Seppoukou này là cách chết mà con nhà võ-tướng thường dùng để tự sát, hoặc tự ý muốn, hoặc bị phạm tội. Chết cách harakiri là chết có danh giá, chết mà ai cũng ngợi khen không để tiếng chê cười về sau, chết để được được tội lúc mình còn sanh-tử.

Asano bảo người dọn một chỗ trong đình mình vườn vức độ bốn thước, chung quanh bao bằng nhiều trắng và treo phướng kính mỗi góc, lại chừa hai cửa: bắc và nam. Trước mỗi cửa dựng một cây phướng lụa trắng, ở giữa trái hai chiếc chiếu bằng lát trắng, và đôi bên thấp hai cây đuốc lớn. Chỗ ấy là chỗ người từ cõi trần này mà tự tử lấy mình là chỗ mà người giữ được trọn danh-dự, là chỗ mà người ở thương để khóc lại cho người sau đó.

Khi đến giờ thì người mặc áo đỏ đỏ màu rực rỡ, thùng thùng vào cửa bắc còn các quan giám-sát và giám-cuộc, hai người thị-chứng cùng người coi vào cửa nam.

Asano ngồi xếp bằng trên chiếu day mặt về hướng bắc quan giám-sát quí xuống để chiếu rằng: « Asano, người là võ-tướng nay phải phạm tội trọng mà ngươi không thể chuộc được; người không đáng đứng ở đời mà làm người Nhật-Bản nữa nên phải tội chết. Người lại nài chết về cách harakiri này vậy thì người bảo toàn được danh dự và khỏi tiếng chê cười sau này. » Đọc xong quan giám-sát lui về phục chli. Asano đứng dậy sắc mặt vẫn bình thường, lui ra tắm rửa, thay áo quần tuyệt đẹp rồi trở vào ngồi lại chỗ trước.

Người thị-chứng thứ nhất là Kouranosouké, tướng-tâm-phúc của Asano bước đến vòng tay hỏi rằng: « Thưa ngài, ngày nay là ngày/ngày phải từ-giã cuộc đời này mà lui về tiên-cảnh, vậy ngài có điều gì đáng dặng tới chăng? »

Asano nhìn Kouranosouké một hồi, rồi lát đầu mình cúi mà rằng: không! Vì nghĩa vụ của người thì người phải làm cho trọn mà thôi, ta chẳng có điều gì kỷ-thắc cả.

Kouranosouké mở nút áo cho người rồi lui lại một bước rút gươm cầm tay chực sẵn. Người thị-chứng thứ hai dâng một lưới gươm nhỏ gọi là Kousoun-gabou cho Asano. Asano tay mặt cầm gươm, tay trái trái áo ra, chào quan và các người dự xem rồi tay đâm vào bụng.

Tay chàng run sợ chút nào, người rạch một dặng dài, từ trên xuống dưới,

lại rạch qua rạch lại mấy phen, máu tuông ra như vòi rồng mà mặt người không đổi sắc. Người rút gươm ra đưa tay qua phía mấy quan giám-cuộc, tức thì Kouranosouké xuống đao, đầu Asano lẳng trên chiếu. Kouranosouké bỏ đao lấy nệm lót bông dẩy thây chủ lại.

Các quan giám-cuộc và người xem lần lần lui về cả Kouranosouké quí lạy chủ, thế quyết đem thân mình lạy với kẻ thù, quyết làm làm sao cắt đầu dứa ngịch về tế chủ mới nghe.

Chẳng mấy ngày nhà cửa của cái Asano đều bị tịch kỳ vào kho cả, gia-quyển Asano phải nhàn nhàn khổ sở đánh lla què qua xứ khác để đầu cái cảnh đau đớn ấy.

Mới lâu cao nhà lớn, vườn rộng đất nhiều đó, mà nay thành linh phải phải tay không, ai nhìn cái quang cảnh ấy mà chẳng thấm thương người ngày phải chết ư oan như vậy. Thường như thế là hút máu lại dân bao giờ cũng sướng hơn kẻ mong cho dân mau tàn-hóa, cho nước được vững bền.

Lúc thái-bình lấy tài học trị nước ngày đêm lo lắng, tìm phương nào hay, thổ nào khéo để dạy dỗ dân; lúc bác loạn quyền một lòng gia ngựa bọc thân chẳng quản mũi tên hòn đạn... thế mà rồi cũng phải chết với lưới gươm. Trót rên thân cũng kiếm với gian-sao thì chết với cung kiếm cũng chẳng phiền chẳng trách nhưng chết về tay dứa dứa như vậy thì cũng khá thương!

Kouranosouké mừng cho chủ được giữ gan võ-tướng cho đến khi chết ư này mà lại cảm giận lúc đó, mà không hiểu tánh vào lòng ra cái, lấy ân làm oán, chặc phải làm thù. Bốn mươi lăm vị tướng của Asano từ đến khi mưu kế báo oán, Kouranosouké rút gươm chém huyết thủ giữ một lòng ngay với chúa hoặc chém hoặc mau-hề thấy dấp ra tay được thì chẳng kè tánh mạng ngay. Bốn mươi lăm vị đồng-tướng đến xin Kouranosouké làm đầu, xin theo lui chẳng mà hành động.

Từ ấy bốn mươi sáu vị anh-hùng chỉ theo một dặng đi, đeo đuổi một ý nhất định, quyết làm sao cũng giết cho được nịnh thần, cắt đầu kẻ trước mộ chưa mới yên lòng. Đeo đuổi một chỉ báo thù ấy cũng chẳng phải dễ gì, tuy rằng anh em Kouranosouké anh-hùng, không hề chỉ sự sống chết nhưng khổ mà vào gần Kotenké từng binh canh giữ nhiều gấp ba bốn khi trước.

Kouranosouké biết rằng thời chưa đến cho anh em chẳng thừa nguyện, nếu giữ chặt chí-sĩ như vậy mãi, thì chẳng làm sao trả thù được, nên chàng ng bảo bạn chàng từ táng đi mỗi người một phương, nhưng họ khi nào được lnh chẳng thì phải về hợp nhau ngay.

Thế nên bốn mươi sáu vị đều thành ronin cả. Ronin nghĩa là Người sống là người không nhứt định ở đâu, đi xứ này sang xứ khác như sự can đảm và lưới gươm mà nuôi miệng thôi. Kouranosouké đem cả gia-tiêu và bản vật qua Kyoto để tránh sự nghi-ký của Kotenké. Đã mấy tháng trường nhơn dân ở Yeddo đều lấy làm lạ chẳng biết quân tướng của Asano đi đâu mất mà không ai có gan liều mình báo thù cho chủ. Lần lần chàng còn ai tưởng đến sự chết oan ư của Asano nữa mà cũng chẳng ai nghĩ đến sự báo thù nữa.

Kouranosouké qua ở Kyoto được một ít lâu rồi quên lla cả câu chuyện trước không còn nghĩ gì đến sự vì chúa, vì danh giá của chúa nữa. Chàng không thêm lo lắng gì cả, cứ ngày đêm rượu chè say sưa mãi, khi thì nằm nghỉ dằng dặc, khi thì lăn lóc trên suối, không còn sợ lời chê cười bị bản nữa.

HỒNG-SUN

(Sưu sẽ tiếp theo)

(1) Japon pittoresque par Maurice Dulard.
(2) Mikado: Vua Nhật-Bản.

